

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΝΤΑΞΗΣ ΚΑΙ ΟΡΙΣΜΕΝΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΑΣ

Σύντομη ανακεφαλαίωση των παραδειγμάτων μορφολογίας του προηγούμενου μαθήματος.

Θα δούμε πώς σχηματίζονται τα στερεοτυπικά είδη μέσω διαφορετικών μορφολογικών, συντακτικών, σημασιολογικών χαρακτηριστικών, με παραδείγματα τη γλώσσα των σπορ και τη γλώσσα των δελτίων καιρού.

Ή αλλιώς πώς ανιχνεύοντας τα χαρακτηριστικά αυτά μπορούμε να κατανοήσουμε των σχηματισμό διαφορετικών ειδών κειμένων και ομιλίας.

Θα δώσουμε ορισμούς και όρους σημασιολογίας και σύνταξης μέσα από το ppt του κ. Μοσχονά «*Sports*» (Στο *Weather reports*, πρβλ. παραδείγματα στερεοτυπικού λόγου).

Θα επικεντρωθούμε στα εξής χαρακτηριστικά :

Σύνταξη - Σημασιολογία

φρασεολογία – φρασεολογισμοί

σημασία, αναφορά

πολυσημία

μετωνυμία

μεταφορά

υπωνυμία

υπερωνυμία

Παρουσίαση-Εμβόλιμα:

Έγινε παρουσίαση του φωνητικού και φωνολογικού συστήματος της Αλβανικής γλώσσας από τον φοιτητή: Σάιντι Λούπο και σύγκριση με εκείνα της ελληνικής, ιδιαίτερος στο πώς αλλόφωνα της ελληνικής ([και με αυτή την αφορμή, μικρή επανάληψη.

Παρουσίαση με ερωτήσεις :

Sports, ppt Μοσχονάς: κυρίως διαφάνειες 3-14, 18-19, 25. Μέσα από το κείμενο προσδιορίστηκαν **ορισμένα συντακτικά και σημασιολογικά στοιχεία.**

ΣΥΝΤΑΞΗ - Αντικείμενο της σύνταξης: ενώ η μορφολογία εξετάζει τις ελάχιστες γλωσσικές μονάδες με σημασία για να φτάσει ως τη λέξη, η σύνταξη παίρνει ως σημείο εκκίνησης τη λέξη για να περάσει στις μεγαλύτερες μονάδες της α' άρθρωσης, τις φράσεις, και να φτάσει ως την πρόταση. Η σύνταξη με άλλα λόγια αφορά στην περιγραφή των συνταγματικών σχέσεων των λέξεων μέσα στην πρόταση.

Πώς οι λέξεις συνδυάζονται για να δημιουργήσουν φράσεις και προτάσεις. Υπόρρητη γνώση που διαθέτουν οι φυσικοί ομιλητές μιας γλώσσας για τις κανονικότητες που διέπουν τη γλώσσα τους, να διακρίνουν μεταξύ γραμματικών και αντιγραμματικών δομών.

Π.χ. Η Μαρίκα καταβρόχθισε το σουβλάκι.

*Μαρίκα η καταβρόχθισε σουβλάκι.

(βλ. pdf Σύνταξη, σελ. 1-8)

Από Λεκάκου-Τοπιντζή (2022) και Παυλίδου (2012):

ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΑ: η επιστημονική μελέτη της σημασίας

Επιστημονική → θεωρητικό πλαίσιο και μεθοδολογία μελέτης

Σημασία:

Saussure: γλωσσικό σημείο: αυθαίρετη σύμβαση ανάμεσα στη μορφή (σημαίνον) και στο περιεχόμενο, τη σημασία δηλαδή (σημαινόμενο)

Σημασιολογία : εξετάζεται το περιεχόμενο του γλωσσικού σημείου

Λεξική σημασιολογία : εξετάζει τη σημασία της λέξης (/προτασιακή σημασία: 'συνεργασία' σημασιολογικών, μορφολογικών και συντακτικών κανόνων)

Μεταξύ σύνταξης και σημασιολογίας

Από Τέντος κ.ά. (2015. 50-51, κυρίως)

Φρασεολογία – φρασεολογισμοί, στερεότυπες εκφράσεις

Στην ελληνική βιβλιογραφία πολλοί όροι αναφέρονται σ' αυτές τις πολυλεκτικές μονάδες:

Φρασεολογισμοί, ιδιωματισμοί, ιδιωτισμοί, ιδιωτισμικές εκφράσεις, παγιωμένες/τυποποιημένες/στερεότυπες εκφράσεις. Σ' αυτό το ευρύ φάσμα εντάσσονται και οι παροιμίες (βλ. Μυτούλα, 2005, Τσακνάκη, 2005).

Στερεότυπες εκφράσεις:

Παγίωση, περιορισμοί, υποχρεωτική παρουσία ή έλλειψη συντακτικών, μορφολογικών όρων.

Λεξικές φράσεις ή φραστικά λεξήματα:

https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/glossology/show.html?id=602

Εκτός όμως από τις γραμματικές ή συντακτικές φράσεις, οι οποίες συγκροτούνται σε ενότητες στο συντακτικό επίπεδο (και είναι ελεύθερες ακολουθίες ή φρασεολογισμοί), μπορεί κανείς να διακρίνει τις ενότητες που συγκροτούνται ήδη από το λεξικό. Στα ελληνικά πολύ κοινοί τύποι λεξικής φράσης έχουν π.χ. τη δομή [ουσιαστικό + ουσιαστικό σε γενική], [ουσιαστικό + ομοιόπτωτο ουσιαστικό], [επίθετο + ουσιαστικό] κλπ. Παραδείγματα του πρώτου είδους είναι φραστικά λεξήματα όπως *φακοί επαφής, ποτήρια κρασιού, γυαλιά ηλίου, άδεια οδήγησης* κλπ.· του δεύτερου *παιδί-θαύμα, λέξεις-κλειδιά* κλπ.· του τρίτου *πολιτικός μηχανικός, παιδική χαρά, εκλογικό βιβλιάριο, ηλεκτρονικός υπολογιστής* κλπ.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι πολλές φορές τα όρια ανάμεσα στη σύνταξη και το λεξικό είναι ιδιαίτερα ασαφή, εφόσον δεν υπάρχει ουσιαστικός περιορισμός στη δημιουργία φραστικών λεξημάτων με βάση οποιαδήποτε ατομικά λεξήματα (π.χ. τα *σύστημα ιδεών, τρόπος ζωής, καταγγελία-σοκ, φάρμακο-ασπίδα, άνθρωπος-αράχνη* είναι πιο κοντά στο λεξικό με την έννοια ότι κωδικοποιούνται αρκετά κοινοί λεξικοί σχηματισμοί, ενώ τα *ντύσιμο υψηλού γούστου, επιχείρηση προδιαγραφών, συμβόλαιο-πρόκληση, προμήθεια-σοκ, μήνυμα-βόμβα* είναι ίσως πιο κοντά στη γραμματική (εγώ: φράση-συντακτική φράση) με την έννοια ότι κατασκευάζονται από ελεύθερους συνδυασμούς ατομικών λεξημάτων).

Λεξική σημασιολογία:

Υπωνυμία –υπερωνυμία:

η σχέση του εγκλεισμού ενός ειδικότερου λεξήματος σε ένα γενικότερο, π.χ. γάτα – ζώο, παιδί-άνθρωπος, τρυπάνι-εργαλείο, κ.λπ.

Πολυσημία :

μια λέξη πολλές παραπλήσιες ή σχετιζόμενες με κάποιο τρόπο σημασίες, π.χ. πόδι, ξύλο, κλπ

Μεταφορά :

Αφορά τη μεταβίβαση της σημασίας μιας λέξης σε μια άλλη λέξη, αναγνωρίζοντας και επισημαίνοντας κάποιες ομοιότητες.

«Η ουσία της μεταφοράς είναι να κατανοήσουμε και να αντιληφθούμε ένα είδος πράγματος με όρους ενός άλλου» (Lakoff & Johnson 1980, 5).

Η μεταφορά δεν έχει λογοτεχνική λειτουργία μόνο ούτε κυρίως, αντιθέτως οι μεταφορές χρησιμοποιούνται στον καθημερινό λόγο συνεχώς αλλά και αποτελούν μέρος των αναλογικών μηχανισμών της ανθρώπινης αντίληψης για τα πράγματα.

Μεταφορικά σχήματα, εννοιακές μεταφορές: το ποδόσφαιρο είναι ΠΟΛΕΜΟΣ, ΤΕΧΝΗ, ΘΡΗΣΚΕΙΑ κ.λπ Ο έρωτας είναι ΤΑΞΙΔΙ, ΑΡΡΩΣΤΙΑ, κ.λπ

Μετωνυμία :

Μια γλωσσική έκφραση που παραπέμπει τυπικά, κυριολεκτικά, σε μια οντότητα Α μπορούμε να τη χρησιμοποιήσουμε προκειμένου να παραπέμφουμε, μη κυριολεκτικά αυτή τη φορά, σε μια άλλη οντότητα Β· πρβ. *ήπιε δύο ολόκληρα μπουκάλια μόνος του!* (: η έκφραση *δύο μπουκάλια* αντί για το ποτό που τους αναλογεί). Αυτό που επιτρέπει, αν δεν εμπνέει, την μετωνυμία είναι η στενότητα της σχέσης, η γεινίαση, ανάμεσα σε δύο οντότητες του κόσμου.

Χαρακτηριστικές εκδοχές της μετωνυμίας: το μέρος αντί του όλου, *είναι μια καρδιά αυτή, δεν έχω κεραμίδι να σταθώ*, το περιέχον-περιεχόμενο χειροκρότησε όλο το στάδιο, ο δημιουργός-το έργο του, *ακούει Μότσαρτ διαβάζοντας Ουγκό*, έδρα-θεσμός, *απάντησε το Μαξίμου*, κ.λπ.

Ειδικό λεξιλόγιο

(διαφάνεια 3-4, sports)

Επίπεδα λόγου, επίπεδα ύφους-λειτουργικές ποικιλίες (οικείο, επίσημο, λαϊκό, αργκό, τυπικό, επιστημονικό, κ.λπ)

Οι λειτουργικές ποικιλίες καθορίζονται από διαφορές στη χρήση*, όπως αυτές προκύπτουν από διαφορετικές επικοινωνιακές περιστάσεις στις οποίες πραγματώνεται ο λόγος. Με άλλα λόγια, μιλάμε διαφορετικά, με άλλο ύφος, ανάλογα με το σε ποιον απευθυνόμαστε, για ποιο σκοπό και ποιο είναι το κανάλι επικοινωνίας.

*(βλ. αρχικά μαθήματα : οι γεωγραφικές και κοινωνικές ποικιλίες αποτελούν διαφορετικούς τρόπους για να δηλώσει ο/η χρήστης/στρια της γλώσσας το ίδιο πράγμα αλλά με διαφορετικό τρόπο.)